

تأثیر ارزش آفرینی سواد تربیتی والدین بر تاب آوری و پیشرفت تحصیلی با میانجیگری مسئولیت پذیری

* کریم دلاویز   ** همام مویدفر   *** قمر کیانی

* دانشجوی دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، زنجان، ایران.

delaviz.k@gmail.com

** استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، زنجان، ایران.

moayedfar@gmail.com

*** استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، زنجان، ایران.

khevad739@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۰۲   تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۹

چکیده

سواد تربیتی والدین یک الگوی جدید در علوم تربیتی و مدیریت آموزشی است که والدین با ارتقاء سطح دانش و مهارت خود می‌توانند فرزندان خود را در امور مختلف، حمایت نمایند و والدین بیشترین تأثیرات اجتماعی را حتی فراتر از معلمان و مدرسه بر فرزندان خود دارند. این مطالعه به بررسی رابطه بین سواد تربیتی والدین و تاب آوری و پیشرفت تحصیلی با میانجیگری مسئولیت پذیری دانش آموزان دوره متوسطه دوم شهر کرج می‌پردازد. روش این پژوهش همبستگی چند متغیره و از نوع معادلات ساختاری است در مجموع ۳۸۹ نفر شرکت‌کننده یعنی دانش آموز و ۳۸۹ نفر مادران آنها در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی بر اساس جنسیت انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های سواد تربیتی والدین آلاباما، فریک (۱۹۹۶)، مسئولیت‌پذیری نوجوانان نعمتی (۱۳۷۸) و تاب آوری تحصیلی ساموئلز (۲۰۰۸) و پرسشنامه پیشرفت تحصیلی صالحی (۱۳۹۴) پاسخ دادند. یافته‌ها نشان داد سواد تربیتی والدین و مؤلفه‌های آن بر تاب آوری تحصیلی و مسئولیت‌پذیری اثر مستقیم دارد ($p < 0.05$). مسئولیت‌پذیری بر تاب آوری تحصیلی اثر مستقیم دارد ($p < 0.05$). سواد تربیتی والدین بر تاب آوری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی با میانجیگری مسئولیت‌پذیری اثر غیرمستقیم دارد ($p < 0.05$), بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که سواد تربیتی والدین و مولفه‌های آن می‌تواند مسئولیت‌پذیری را در دانش‌آموزان افزایش دهد.

واژه‌های کلیدی: سواد تربیتی والدین، مسئولیت‌پذیری، تاب آوری تحصیلی، پیشرفت تحصیلی، والدین.

نوع مقاله: پژوهشی

۱- مقدمه و بیان مساله

فرد در آن پا به عرصه زندگی می‌گذارد و اولین پایه‌های تربیت و تعلیم در آن گذارده می‌شود (ناصرین، ۱۳۹۴). شیوه‌های پرورش نوجوانی دوره رشدی است که تغییرات جسمی، روانی، عاطفی و اجتماعی زیادی در آن رخ می‌دهد؛ علاوه بر چالش‌های رشد جسمی و فکری، جستجوی هویت یک کار مهم برای نوجوانان است. نوجوانان به تدریج

در عصر امروزی که خانواده می‌خواهند مسئول زندگی و فرزندان خویش باشند، بروز رفتارهای هوشمندانه فرزندان و در دسترس بودن تجهیزات الکترونیکی هوشمند نظیر موبایل، تبلت، اینترنت، رسانه و... رفتار و کارکردهای رفتاری فرزندان (جوان و نوجوانان) تبدیل به یک چالش بزرگ برای والدین شده است. خانواده نخستین نهاد اجتماعی است که

نویسنده عهده‌دار مکاتبات: همام مویدفر Moayedfar@gmail.com

در مورد خانواده و مشارکت خانواده-مدرسه شروع کنند (مپ^۵، ۲۰۱۶).

پیشرفت تحصیلی بعنوان یک متغیر، تابع عواملی است که بر آن اثر می‌گذارند و با تغییر آنها خودش هم دستخوش تغییر می‌شود؛ در پیشرفت تحصیلی عواملی از قبیل هوش، استعداد، وضع جسمانی، سواد والدین و تلاش فرد موثر است (غریب‌زاده و معینی‌کیا، ۱۳۹۶). پیشرفت تحصیلی به توانایی آموخته شده یا اکتسابی فرد در موضوعات آموزشی اطلاق می‌شود که به وسیله آزمون‌های فراگیری استاندارد شده یا آزمون‌های معلم ساخته اندازه‌گیری می‌شود. به طور کلی این اصطلاح به معنای مقدار یادگیری آموزشی فرد است، به طوری که بتوان آنها را در مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت‌های فردی و عوامل مربوط به مدرسه و نظام آموزش و پرورش مورد مطالعه قرار داد (دلیرناصر و حسینی‌نسب، ۱۳۹۴).

یکی از متغیرهای مورد مطالعه تاب‌آوری تحصیلی است. تاب‌آوری را به معنای مهارت‌ها، خصوصیات و توانمندی‌هایی تعریف می‌کنند که فرد را قادر می‌سازد با سختی‌ها، مشکلات و چالش‌ها سازگار شود. هر چند برخی از ویژگی‌های تاب‌آوری را می‌توان یاد داد و تقویت نمود. (یاوری رامش، اسماعیلی، ۱۳۹۳). در یک مفهوم کلی، تاب‌آوری به عنوان فرآیند، ظرفیت یا نتیجه سازگاری موفق علیرغم شرایط چالش برانگیز یا تهدیدکننده تعریف شده است (هاوارد و جانسون، ۲۰۰۰). در زمینه تحصیلی، آن را به عنوان "احتمال افزایش موفقیت در مدرسه و سایر دستاوردهای زندگی علیرغم ناملازمات محیطی ناشی از ویژگی‌ها، شرایط و تجربیات اولیه" تعریف می‌کنند (وانگ، و همکاران، ۱۹۹۴). دانش‌آموزان تاب‌آور تحصیلی آن‌هایی هستند که «علی‌رغم وجود رویدادها و شرایط استرس‌زا که آنها را در معرض خطر عملکرد ضعیف در مدرسه و در نهایت ترک تحصیل قرار می‌دهد، سطوح بالایی از انگیزه پیشرفت و عملکرد را حفظ می‌کنند» (آلوا، ۱۹۹۱).

مارتین و مارش (۲۰۰۶) معتقدند که تاب‌آوری تحصیلی مربوط به همه دانش‌آموزان است؛ چرا که در

مستقل‌تر می‌شوند، به دنبال خودمختاری بیشتر می‌گردند و خودپنداره‌ها و ارزش‌های خود را تثبیت می‌کنند که منجر به تغییر در محیط خانواده می‌شود (دانیل^۱ تی و دیا دو، ۲۰۲۰).

سواد تربیتی والدین^۲ به میزان دانش و مالکیت آنها در مجموعه‌ای از مهارت، دانش و تمایلات عاطفی آنها برای تربیت کودکان موثر، باهوش، با روحیه و دارای استعداد اجتماعی است، به طوری که می‌توان گفت سواد تربیتی والدین یکی از مهمترین انواع سواد است، زیرا سرنوشت گونه‌های بشری به کیفیت فرزندپروری آنها، بستگی دارد. در مجموع می‌توان گفت که سواد تربیتی والدین تا آنجا اهمیت دارد که والدین بیشترین تاثیرات اجتماعی را حتی فراتر از معلمان و مدرسه بر فرزندان خود دارند (مک کوی^۳، و کول، ۲۰۱۱). دوره نوجوانی هم برای نوجوانان و هم برای والدین آنها چالش‌هایی را به همراه دارد. نوجوانان ممکن است والدین خود را خشن‌تر و کنترل‌کننده‌تر بدانند، در حالی که والدین ممکن است کودکان را سرکش و غیرمسئول‌تر ببینند. هم والدین و هم نوجوانان با چالش‌های سازماندهی مجدد مسئولیت‌ها و برقراری یک رابطه خانوادگی برابرتر روبرو هستند. (ماستروتئودوروس^۴ و همکاران، ۲۰۱۸). و همچنین دوره نوجوانی یکی از ادوار مهم زندگی است و این دوره بهترین فرصت برای رشد و شکوفایی- توانمندی‌هاست. به این مناسبت دوره نوجوانی را یکی از فرصت‌های پر اهمیت در زندگی آدمی به شمار آورده‌اند. یکی از مسائلی که نوجوان با آن روبرو است شکل‌گیری هویت است؛ بدین معنا که نوجوان تشخیص دهد که کیست و چه کارهایی مهم و ارزشمند است و به تنظیم معیارهایی بپردازد تا بر اساس آنها رفتار کند و برای سوال اساسی خود؛ یعنی هدف در زندگی پاسخی بیابد. گاهی نوجوان به علت تجارب نادرست دوران کودکی یا شرایط نامساعد محیطی دچار بحران می‌شود. (شاملو، ۱۳۹۲). معلمانی که درگیر سواد تربیتی والدین یا تعامل با سواد با والدین هستند باید با بررسی باورهای خود

1. daniel t. and diya dou

2. parental Literacy (upbringing literacy & family literacy)

3. mc coy, cole

4. mastrotheodoros, & et al.

5. mapp

با کودک است که والدین در رابطه با فرزندان خود اعمال می‌کنند و در شکل‌گیری شخصیت آینده کودک نقش بسزایی دارد. کودک اولین بار ایده آل‌ها و آرمان‌ها و بایدها و نبایدها را از محیط خانواده و والدین خود می‌آموزد. خانواده یکی از عوامل موثر در رفتار افراد است. کودک در محیط خانواده تجارب گوناگونی را کسب می‌کند و از طریق این محیط کوچک است که با دنیای خارج آشنا می‌گردد و طرز معاشرت با دیگران را می‌آموزد (احدی، ۱۳۸۱). خانواده‌ها از جنبه‌های مختلف با هم تفاوت دارند، بنابراین تاثیر خانواده در رفتار افراد متفاوت است. در یک خانواده سالم محیط به گونه‌ای است که شرایط برای تامین احتياجات اساسی کودکان در زمینه‌های مختلف فراهم می‌باشد. رفتار کودکی که در این خانواده پرورش می‌یابد با رفتار کودکی که محیط خانواده وی، مانع تامین احتياجات اساسی اوست کاملاً متفاوت است (برک^۴، ۲۰۰۸).

متغیر پیش‌بین در این تحقیق سواد تربیتی والدین است؛ سواد تربیتی والدین یک الگوی جدید در علوم تربیتی و مدیریت آموزشی است که والدین با ارتقاء سطح دانش و مهارت خود می‌توانند فرزندان خود را در امر یادگیری بهتر امور مختلف، حمایت نمایند بنابراین، به نظر می‌رسد که ابعاد سواد تربیتی والدینی بایستی به صورت تجربی برای روش مناسب فرزندپروری مورد بررسی قرار گیرند. خود چه رفتار و سبکی را برای تربیت و فرزندپروری مورد بررسی و آزمایش قرار گیرند. مک کوی، و کول، (۲۰۱۱) به این نتیجه رسید، والدین هرچه زودتر برای آموزش فرزندان خود اقدامی انجام دهند، نتایج عمیق‌تر و تأثیرات آن طولانی‌تر می‌شود. کودکان مدت‌ها قبل از ورود به آموزش رسمی یاد می‌گیرند. به طور مشابه، معلمان نباید شیوه‌های سواد تربیتی والدین را از طریق یک ذهنیت ناقص ببینند، بلکه باید با خانواده‌ها برای تقویت و توسعه شیوه‌های سواد در خانه شریک شوند (کری و همکاران، ۲۰۱۶). تمام تجربیات سواد تربیتی والدین می‌تواند موفقیت دانش‌آموزان را بالا ببرد (پیاتزا و همکاران، ۲۰۱۵). بنابراین نویسندگان در صدد یافتن پاسخ این سؤال است که آیا ابعاد سواد تربیتی والدین (فرزندپروری مثبت، نظارت

برخی موارد همه دانش‌آموزان ممکن است سطوحی از عملکرد ضعیف، سختی، چالش و یا فشار را تجربه کنند. مستن (۲۰۰۱). تاب‌آوری تحصیلی را، به عنوان توانایی دانش‌آموزان در کنار آمدن مؤثر با موانع، تنش، فشار و به طور کلی عوامل تهدید کننده معرفی می‌کند. تحقیقات انجام شده، تاب‌آوری تحصیلی را به عوامل مختلفی در حوزه‌های مختلف از تحصیل، خانواده، اجتماعی و جمعیت شناختی و روانشناختی مرتبط می‌کند (فین و راک، ۱۹۹۷). همچنین یکی دیگر از متغیرهایی که بر تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی مؤثر است، مسئولیت‌پذیری است. مسئولیت‌پذیری یک الزام و تعهد درونی از سوی فرد برای انجام مطلوب فعالیت‌هایی است که بر عهده‌اش گذاشته شده است. وجودگرایان معتقدند مسئولیت‌پذیری امری وجودی است که از طریق تعلیم و تربیت شکوفا می‌گردد (آلوک و همکاران، ۲۰۱۶).

یکی دیگر از متغیرهایی که بر تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی مؤثر است، سواد تربیتی والدین^۱ می‌باشد. سواد تربیتی والدین به میزان دانش و مالکیت آنها در مجموعه‌ای از مهارت، دانش و تمایلات عاطفی آنها برای تربیت کودکان مؤثر، باهوش، با روحیه و دارای استعداد اجتماعی است، به طوری که می‌توان گفت سواد تربیتی والدین یکی از مهمترین انواع سواد است، زیرا سرنوشت گونه‌های بشری به کیفیت فرزند پروری و سواد تربیتی والدین، بستگی دارد. در مجموع می‌توان گفت که سواد تربیتی والدین تا آنجا اهمیت دارد که والدین بیشترین تأثیرات اجتماعی را حتی فراتر از معلمان و مدرسه بر فرزندان خود دارند (مک کوی^۲، و کول، ۲۰۱۱).

پژوهش‌ها اهمیت محیط خانه برای رشد سواد خواندن کودکان و توسعه رفتارهای مادام‌العمر را برجسته کرده است و بیشتر دست‌اندرکاران سواد متفوق‌القول هستند که تجربیات اولیه سواد آموزی اساس یادگیری موفقیت‌آمیز در محیط رسمی مدرسه و فراتر از آن است (سیمپنده^۳، ۲۰۱۹).

شیوه‌های فرزند پروری که (یکی از ابعاد سواد تربیتی والدین است) اعتقاد و نظر والدین نسبت به چگونگی ارتباط

1. parental Literacy (upbringing literacy&family literacy)
2. mccoey, cole
3. simpande

خانواده به عنوان یک نظام آموزشی اجتماعی و غیررسمی، نقش مهمی در ارائه آموزش‌های اولیه و شکل دادن به هویت تربیتی جوانان ایفا می‌کند. اهمیت این پژوهش در آن است که با شناخت عمیق و بیشتر تأثیر سواد تربیتی والدین بر تاب‌آوری تحصیلی نوجوانان و دانستن مسائل مختلف‌شان، محیط زندگی و گروه‌های کاری (مدرسه و معلمان) خاص هر گروه نخست قادر به تشخیص آنها از سایرین می‌شود. این مطالعه به دنبال ارائه‌ی دانش بیشتر درباره‌ی عواملی است که بتواند سواد تربیتی والدین و تأثیر آن بر بهبود عوامل مختلف بیافزاید. آموزش‌پذیری والدین (مادران) در این دوره یافته‌های این پژوهش می‌تواند پایه‌ای برای مطالعات بعدی به ویژه پژوهش‌های مداخله‌ای باشد تا زمینه لازم را برای گسترش علم و دانش در این راستا فراهم آورد. نتایج این مطالعه، علاوه بر خانواده به عنوان اولین نهاد تربیتی می‌تواند راه‌گشایی برای والدین و معلمان و سایر محققان در مسیر تاب‌آوری، پیشرفت تحصیلی و مسئولیت‌پذیری در خانواده‌ها باشد؛ این مطالعه بتواند با نشان دادن گوشه‌ای از اهمیت سواد تربیتی والدینی صحیح در رشد و بالندگی روانی و اجتماعی برای تنظیم طرح تربیتی بر اساس هویت اسلامی ایرانی و اجرایی شدن آن در کشور کمکی کرده باشد تا بدین وسیله در جهت ارتقای سلامت جوانان جامعه‌ی ایرانی و کمال و شکوفایی استعداد‌های آنان قدمی برداشته شود.

۳- تعریف مفاهیم و مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۳-۱- فرزندپروری و سواد تربیتی والدین

فرزندپروری به عنوان جهت‌گیری تلاش‌ها و منابع والدین برای تأثیرگذاری بر رفاه، رشد و رفتار فرزندانشان تعریف می‌شود و می‌تواند به معنای اعمال والدین بر یادگیری مهارت‌ها، الگوهای رفتاری، ارزش‌ها و انگیزه‌های لازم برای عملکرد اجتماعی و فرهنگی نوجوانان تأثیر بگذارد (ادواردو^۴ و همکاران، ۲۰۲۰). مورو^۵ (۲۰۲۰) سواد تربیتی والدین را به عنوان روشی توصیف می‌کند که والدین، فرزندان و اعضای خانواده، سواد را در خانه و جامعه خود یاد می‌گیرند و از آن استفاده می‌کنند، اغلب به عنوان بخشی از روال

ضعیف، نظم و انضباط ناپایدار، تنبیه بدنی، درگیری) با میانجیگری مسئولیت‌پذیری قادر به پیش‌بینی تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد؟

۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

والدین اولین مربی کودک هستند. خانواده و محیط خانه کودک تأثیر بسزایی در رشد زبان، سواد و پیشرفت تحصیلی دارد و این تأثیر در سالهای اولیه کودک قویتر است اما در تمام سالهای مدرسه ادامه دارد (مک کوی، و کول، ۲۰۱۱). سواد تربیتی والدین یکی از الگوهای جدید در علوم تربیتی و مدیریت آموزشی است که والدین با ارتقاء سطح دانش و مهارت خود می‌توانند فرزندان خود را در امر یادگیری بهتر، حمایت نمایند. بنابراین ارزش آفرینی و ایجاد راهبردهای موثر در ارتقاء سواد تربیتی والدین یکی از راهبردهای موثر برای پیشرفت تحصیلی و مهارتی فرزندان در آینده می‌باشد. دیکینسون و مورس^۱ (۲۰۱۹) اشاره می‌کنند که سطوح متفاوت ورود به مدرسه ممکن است حتی با پیشرفت کودکان در مدرسه بدون تغییر باقی بماند؛ در نتیجه، اغلب تمرکز بر برنامه‌های سواد تربیتی والدین با هدف قرار دادن کودکان پیش دبستانی و کودکان در سنین اولیه مدرسه وجود دارد. ایجاد سواد اولیه جنبه مهم بسیاری از برنامه‌های سواد تربیتی والدین است؛ جنبه‌های زیادی وجود دارد که می‌تواند از موفقیت برنامه‌های سواد تربیتی والدین حمایت کند؛ به عنوان مثال، آگاهی تسهیل‌کننده‌ها از محتوای برنامه‌ها و باز بودن برای اجرای استراتژی‌های جدید ممکن است نتایج برنامه سواد تربیتی والدین را شکل دهد (لینچ^۲، و پرینس، ۲۰۲۳). ارتباط مثبت، کلیدی برای افزایش تعامل خانواده است؛ تحقیقات نشان می‌دهد که خانواده‌ها به کانال‌های متعدد ارتباط پیشگیرانه و دو طرفه اهمیت می‌دهند، زیرا نقش مهمی را که در یادگیری و رشد فرزندانشان دارند، تأیید می‌کند. با استقبال، احترام و ارج نهادن به صدای آنها در جامعه مدرسه، خانواده‌ها به عنوان شریک در آموزش فرزندانشان شناخته می‌شوند (ناحیه دره تمیز هیأت مدرسه^۳، ۲۰۱۸)

1. dickinson and morse

lynch, Prins.2

3. the Thames Valley District School Board (TVDSB)

4. eduardo, & et al

5. moro

رسیدن به این هدف اقدام کنند. شیوه‌های نادرست تربیتی، کنترل و اداره کودکان توسط والدین، یکی از مهم‌ترین عوامل به وجود آمدن مشکلات رفتاری کودکان است.

هر خانواده‌ای شیوه‌های خاصی را در تربیت فردی - اجتماعی فرزندان خویش بکار می‌گیرد. این شیوه‌ها که شیوه‌های فرزندپروری نامیده می‌شود، متأثر از عوامل مختلف از جمله عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی

می‌باشد (باربارا^۳ و همکاران، ۲۰۱۴). گروولنیک^۴ (۲۰۱۶) اشاره می‌کند که اگرچه مشارکت مستقیم والدین ممکن است موفقیت کودکان در مدرسه را پیش‌بینی کند، اما مشخص شد که این کودکان کمال‌گراتر، خلاق‌تر و با خطر افسردگی بالاتری هستند. در واقع، کنترل شدید والدین، استقلال کودکان را تضعیف می‌کند و انگیزه درونی آنها را برای عملکرد خوب در مدرسه کاهش می‌دهد.

۲-۳- مسئولیت‌پذیری

آموزش فرزندان برای مسئولیت‌پذیری در درون خانواده روش بسیار مطلوبی برای آماده کردن آنها در پذیرش وظایف و مسئولیت‌های بی‌شماری است که در بیرون از خانواده با آنها مواجه خواهند شد و وسایل لازم را برای استقلال آنها فراهم می‌کند. برای یک کودک که اکنون رشد می‌کند و بعداً نوجوان و بزرگسال می‌شود، توانایی در توفیق مسئولیت‌های اجتماعی خارج از خانواده به فرصت برای تجربه کردن مشارکت ارزشمندی احترام به خود، قدرت و پیوند با اجتماعی بستگی دارد (بارت^۵، ۲۰۲۰).

بسامی و امیری (۱۴۰۲) نشان دادند بین شیوه تربیتی سهل‌گیرانه والدین با مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر، هر چه والدین شیوه تربیتی سهل‌گیرانه بیشتری داشته باشند دانش‌آموزان از میزان مسئولیت‌پذیری کمتری نیز برخوردار خواهند بود.

مسئولیت‌پذیری مفهومی است مثبت و یک موضع کلیدی است که با میزان درک مستقلی که فرد از خود دارد (هاگز، ۲۰۱۰، به نقل از، شیخ‌الاسلامی و برزو، ۱۳۹۴) ما باید قبول

زندگی روزمره استفاده می‌کنند. سواد تربیتی والدین یک مفهوم چندوجهی است که می‌تواند هم شامل کارهایی که خانواده‌ها با سواد انجام می‌دهند و هم شامل برنامه‌ها یا فعالیت‌هایی باشد که به دنبال ارتقای سطح آموزشی، زبانی و سواد تربیتی والدین و فرزندان خردسال و تقویت مشارکت والدین در آموزش باشد (لینچ^۱، و پرینس، ۲۰۲۳).

تعریف مفهومی سواد تربیتی والدین: سواد تربیتی والدین به میزان دانش و تسلط والدین در مجموعه‌ای از مهارت، دانش و تمایلات عاطفی برای تربیت کودکان موثر، باهوش، با روحیه و دارای استعداد اجتماعی است، سواد تربیتی والدین یکی از مهمترین انواع سواد است، زیرا سرنوشت گونه‌های بشری به کیفیت فرزند پروری والدین، بستگی دارد. در مجموع می‌توان گفت که سواد والدین تا آنجا اهمیت دارد که والدین بیشترین تاثیرات اجتماعی را حتی فراتر از معلمان و مدرسه بر فرزندان خود دارند (مک کوی، و کول ۲۰۱۱).

دارلینگ و استاینبرگ^۲، (۱۹۹۳). سواد تربیتی والدینی را به عنوان بیان رفتارهای والدین که جو عاطفی را در طول تربیت کودک ایجاد می‌کند، تعریف کردند و زمینه عاطفی را برای آشکار شدن شیوه‌های والدینی پرورش می‌دهند.

سواد تربیتی به معنای اطلاع و درک مفهوم فرزندپروری، روش‌های تربیتی و داشتن دانش و پایه‌های ذهنی لازم برای تربیت فرزندان شایسته و توانمند است. شایستگی به این مفهوم که از سلامت روانی و روشن‌بینی لازم برای شناخت خود، برخورد با دیگران، روحیه همکاری، همدلی، مسئولیت‌پذیری، معاشرت و احترام به دیگران برخوردار باشند، از طریق برنامه‌های سواد تربیتی خانواده والدین مهارت‌هایی را که برای کمک به فرزندان نیاز دارند، کسب می‌کنند. همانطور که والدین به توانایی‌های خود اعتماد می‌کنند، احساس کارآمدی بیشتری به دست می‌آورند که شامل قضاوت در مورد توانایی شخصی است. به گفته بندورا (۱۹۹۷)، باورهای اثربخش به شدت رفتار را پیش‌بینی می‌کنند. پس والدین اگر در توانایی خود برای ایجاد تغییرات مثبت در فرزندان خود احساس شایستگی بیشتری داشته باشند، احتمال بیشتری دارد که برای

3. barbara, & et al.
4. grolnick, Wendy S.
5. barrett

1. lynch, Prins
2. estyrberg

کننده معرفی می‌کند (۲۰۰۱). دانش‌آموزان دارای تاب‌آوری تحصیلی، کسانی هستند که انگیزه پیشرفت بالایی را در خود نگه می‌دارند و عملکرد بهینه‌ی خود را با وجود وقایع تنش‌زای محیطی و با شرایطی که آن‌ها را در موضع عملکرد ضعیف تحصیلی و حتی ترک تحصیل قرار می‌دهد، حفظ می‌کنند (آلوا اس آ، ۱۹۹۱). هانگ^۵ (۲۰۱۸) نتیجه گرفت تاب‌آوری تحصیلی موجب می‌شود دانشجویان با انعطاف پذیری بیشتری که از خود بروز می‌دهند، به صورت کارآمد با مشکلات مقابله کنند تا از دشواری‌های به وجود آمده در زندگی تحصیلی گذر کنند و به تلاش‌های خود برای رسیدن به موفقیت تحصیلی ادامه دهند (به نقل از صادقی، ۱۳۹۰)

۴-۳- پیشرفت تحصیلی

پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان یکی از مهم‌ترین ملاک‌های ارزیابی عملکرد معلمان محسوب می‌شود. برای دانش‌آموزان نیز معدل تحصیلی معرف توانایی‌های علمی آن‌ها برای ورود به دنیای کار و اشتغال و مقاطع تحصیلی بالاتر است؛ بنابراین نظریه‌پردازان تربیتی بسیاری از پژوهش‌های خود را بر شناخت عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی تمرکز کرده‌اند (درتاج و همکاران، ۱۳۹۲). هوشنگی شایان، سالاری فر (۱۴۰۲) پژوهشی با هدف پیش بینی عملکرد تحصیلی براساس کارکردهای سبک تفکر و سبک‌های تربیتی والدین با میانجی‌گری مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان انجام دادند. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. نتایج این پژوهش نشان داد بین کارکردهای سبک تفکر و سبک‌های تربیتی والدین با عملکرد تحصیلی با میانجی‌گری مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد ($p < 0.05$) و مدل پژوهش از برازش مطلوبی برخوردار است.

۴- پیشینه پژوهش

حاج خدادادی و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی اثربخشی برنامه فرزندپروری مثبت بر والدگری مؤثر و کیفیت رابطه والد - فرزندی در مادران دارای نوجوان پرداختند. یافته‌ها نشان داد برنامه فرزند پروری مثبت بر والدگری مؤثر و

کنیم هر کاری می‌کنیم، با مسئولیت خودمان است. به عنوان فردی بالغ و سالم، از توانایی پاسخ دادن، فکر کردن، واکنش دهی برخورداریم که منحصر به خود ماست. این مسئولیت سنجیده، اصولاً توانایی بودن آنچه واقعاً هستیم، است. به قول پرزا (۱۹۶۹) "مسئولیت صرفاً یعنی مشتاقانه بگوییم من منم و من همان ام که هستم". به نظر او یکی از عوامل اصلی تسهیل‌کننده رشد، ناکامی است. یعنی فرصت غلبه بر ناکامی. گشتالتی‌ها از ناکامی به عنوان محرکی برای بالندگی بیشتر استقبال می‌کنند و همچنین افراد زیادی به جای اینکه مسئولیت راه سالم زندگی را بپذیرند وانمود می‌کنند که سائق‌های زیستی آنها، زندگی‌شان را کنترل می‌کند (پروچاسکا، ترجمه سید محمدی، ۱۴۰۱).

مسئولیت شخصی است هیچ کس و هیچ چیز نمی‌تواند به ما احساس معنا و مفهوم در زندگی بدهد. این مسئولیت خود ماست که راه‌مان را پیدا کنیم. باید با احساس مسئولیت با شرایط هستی خود روبرو شویم. سه عامل جوهر وجود انسان را تشکیل می‌دهد: معنویت، آزادی و مسئولیت و همچنین به عقیده پرز اشخاص سالم بدون مداخله نیروهای بیرونی قادر به تنظیم خود هستند و فقط آگاهی از خود می‌تواند به رشد و کمال شخصیت بیانجامد. ما باید خواسته‌ها و آرزوهایمان را بشناسیم و بپذیریم. اگر در سراسر زندگی پدر و مادرمان را سرزنش کنیم و آنها را مسئول مشکلاتمان بدانیم، همچنان خود را کودک می‌پنداریم نه فرد بالغی که مسئول خویش است. پس باید به خود بگوییم: «اکنون فردی بالغ و مسئول زندگی خود هستیم» (شولتز، ترجمه خوشدل، ۱۳۸۸).

۳-۳- تاب‌آوری تحصیلی

تاب‌آوری تحصیلی یکی از ابعاد تاب‌آوری در محیط آموزشی است. دانش‌آموزانی که دارای تاب‌آوری هستند به رغم مصائب و دشواری‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی احتمال موفقیت بالاتری دارد (کابرا، ۲۰۱۳). مستن^۳ تاب‌آوری تحصیلی را، به عنوان توانایی دانش‌آموزان در کنار آمدن مؤثر با موانع، تنش، فشار و به طور کلی عوامل تهدید

1. perls, F
2. cabrera
3. masten

4. alva SA
5. hwang

دمیترا^۲ و همکاران (۲۰۲۳) در تحقیق به این نتیجه رسیدند که بین سبک‌های فرزندپروری مقتدرانه و پیشرفت تحصیلی کودکان رابطه مثبت وجود دارد، اگرچه سبک مقتدرانه با سطوح پایین‌تری از پیشرفت تحصیلی همراه بود. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد که سبک استبدادی همراه با شیوه‌های مشارکت، پیش‌بینی‌کننده معناداری برای نمرات است. هر چه والدین برای معاشرت با فرزندان خود از ابزار معتبرتر استفاده کنند، احتمال بیشتری دارد که به اهداف فرزندپروری خود دست یابند. با این وجود، تمرکز والدین بر فرآیند یادگیری و نه بر نتیجه، اهمیت حیاتی دارد.

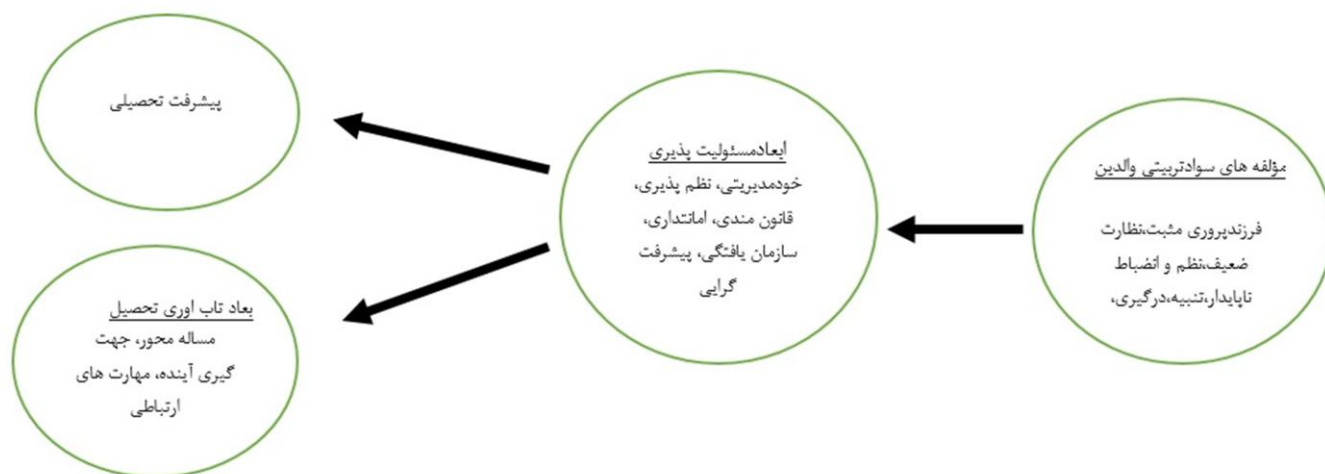
کیفیت رابطه والد - فرزندی تأثیر معنادار داشت و همچنین میزان والدگری مؤثر و کیفیت رابطه والد - فرزندی در مادرانی که در برنامه فرزندپروری مثبت شرکت داشتند افزایش یافت.

جونگ بی ۱، و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهش خود به بررسی تأثیر سبک فرزندپروری، مشارکت والدین و خودکارآمدی والدین بر انگیزه یادگیری دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهر ایلگیان در سال تحصیلی ۲۰۲۲ می‌پردازد. نتایج نشان داد

۵- چارچوب مفهومی و روش پژوهش

۵-۱- مدل مفهومی

که بین سبک فرزندپروری، خودکارآمدی والدین، مشارکت والدین و انگیزه یادگیری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

2. dimitra, & et al.

1. junge B., & et al.

۲-۵- روش این پژوهش

از نوع همبستگی و از طریق الگویابی معادلات ساختاری (SEM) است. جامعه آماری، حجم نمونه و روش نمونه‌گیری جامعه آماری این پژوهش، دانش‌آموزان پسر و دختر دوره متوسطه دوم به تعداد ۶۰۷۳۵ نفر در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در شهر کرج بودند. جامعه آماری از بین ۱۱۷ مدرسه پسرانه به تعداد ۳۳۷۹۳ نفر و ۱۴۵ مدرسه دخترانه به تعداد ۲۶۹۴۲ نفر دانش‌آموز، تعداد ۴۰۰ نفر دختر و پسر با مادران‌شان انتخاب شدند.

درباره حجم نمونه در پژوهش‌های مربوط به روش تحقیق همبستگی از نوع مدل معادلات ساختاری نظرات گوناگون وجود دارد ولی همه بر این موضوع توافق دارند که مدل معادلات ساختاری شبیه تحلیل عامل از فنون آماری است که با نمونه بزرگ قابل اجرا می‌باشد (تاباچنیک و فیدل، ۲۰۰۱). براساس فرمول تاباچنیک و فیدل (۲۰۰۷) برای نمونه‌گیری حداقل حجم نمونه در مطالعات همبستگی از فرمول:

$$N \geq 50 + 8M$$

برآورد می‌شود؛ در این فرمول N حجم نمونه و M تعداد متغیرهای پیش‌بین (مستقل) است. در پژوهش حاضر ۱۶ متغیر پیش‌بین وجود داشت که طبق فرمول حداقل باید بیشتر از ۱۹۴ نفر باشد.

بنابراین در پژوهش حاضر با در نظر گرفتن تعداد پارامترهای برآورد شده در مدل و احتساب ریزش ۴۰۰ نفر از دانش‌آموزان در نظر گرفته شد؛ و با توجه به جنسیت آنها، به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای بصورت تصادفی انجام شد؛ که در مدارس دخترانه از هر پایه ۷ نفر بطور تصادفی در ده مدرسه در کل ۲۱۰ نفر و در مدرسه یازدهم، ۱۳ نفر (پایه دهم، ۴ نفر، پایه یازدهم، ۴ نفر و پایه دوازدهم، ۵ نفر) که در مجموع ۲۲۳ نفر دختر؛ و در هشت مدرسه پسرانه، بطور تصادفی هر مدرسه ۲۱ نفر در کل ۱۶۸ نفر و در مدرسه نهم پسرانه ۹ نفر (هر پایه ۳ نفر) که در مجموع نه مدرسه پسرانه ۱۷۷ نفر دانش‌آموز پسر، انتخاب شد.

۳-۵- ابزارهای اندازه‌گیری

سواد تربیتی والدین از طریق پرسشنامه آلاباما که توسط شلتون، فریک و ووتون، (۱۹۹۶) تهیه شده است ارزیابی شد. این آزمون، ۴۲ سوالی است که پنج حوزه را اندازه‌گیری می‌کند: تنبیه بدنی، نظم و انضباط ناپایدار، نظارت ضعیف، درگیری و فرزند پروری مثبت، این مقیاس براساس مقیاس لیکرتی از هرگز (۱) تا همیشه (۵) تهیه شده که آزمودنی یا مشارکت‌کننده باید متناسب با رفتار خود یکی از آنها را علامت گذاری کند.

تعریف عملیاتی سواد تربیتی والدین: منظور از سواد تربیتی والدین نمره‌ای است که آزمودنی از پرسشنامه آلاباما که توسط شلتون، فریک و ووتون، (۱۹۹۶) (APQ) ۴۲ سوالی کسب کرده است.

پرسشنامه مسئولیت‌پذیری نوجوانان توسط پری سیما نعمتی (۱۳۸۷) ساخته و مورد هنجاریابی قرار گرفته است. این پرسشنامه شامل ۵۰ سوال می‌باشد که ۷ بعد را به شرح زیر مورد سنجش و بررسی قرار می‌دهد: خودمدیریتی، نظم‌پذیر، امانت‌داری، امانت‌داری، وظیفه‌شناسی

تعریف عملیاتی مسئولیت‌پذیری: منظور از مسئولیت‌پذیری نمره‌ای است که آزمودنی از مقیاس مسئولیت‌پذیری نعمتی (۱۳۸۷) کسب کرده است.

پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (ARI) توسط ساموئز در سال ۲۰۰۴ تهیه شده است و نسخه اصلی ۴۰ سوال دارد و در ایران به تعداد ۲۹ سوال هنجاریابی و تقلیل یافته است. و دارای سه خرده مقیاس مهارت‌های ارتباطی جهت‌گیری آینده و مسئله محور و مثبت نگر می‌باشد. نمره‌گذاری این پرسشنامه با مقیاس لیکرت از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم (۵ تا ۱) انجام می‌شود.

تعریف عملیاتی تاب‌آوری تحصیلی: منظور از تاب‌آوری تحصیلی در پژوهش حاضر نمره‌ای است که آزمودنی از پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی ARI ساموئز (۲۰۰۴) کسب کرده است.

پرسشنامه پیشرفت تحصیلی توسط صالحی (۱۳۹۴) طراحی و اعتباریابی شده است، این پرسشنامه شامل ۵۰ گویه بسته پاسخ بر اساس پاسخنامه دو گزینه‌ای (بلی -

- خیر) می‌باشد، نمره‌گذاری آن صفر و یک می‌باشد. حداقل امتیاز ممکن ۰ و حداکثر ۵۰ خواهد بود.
- تعریف عملیاتی پیشرفت تحصیلی: منظور از پیشرفت تحصیلی در پژوهش حاضر نمره ای است که آزمودنی از پرسشنامه استاندارد پیشرفت تحصیلی صالحی (۱۳۹۴) کسب کرده است.
- ۶- آزمون همبستگی بین متغیرها
- ۶-۱- آزمون همبستگی سواد تربیتی والدین با تاب‌آوری تحصیلی

جدول شماره ۱. ماتریس همبستگی پیرسون بین سواد تربیتی با تاب‌آوری تحصیلی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
فرزند پروری مثبت	۱					
نظارت ضعیف	۰/۷۵**	۱				
نظم و انضباط ناپایدار	۰/۵۹**	۰/۶۶**	۱			
تنبیه بدنی	-۰/۸۵**	۰/۹۱**	۰/۸۷**	۱		
درگیری	۰/۷۹**	۰/۷۵**	۰/۸۳**	-۰/۸۶**	۱	
تاب‌آوری تحصیلی	۰/۳۰**	۰/۲۳**	۰/۲۳**	-۰/۲۷**	۰/۳۲**	۱

* $P < 0.05$. ** $P < 0.01$.

- نتایج ضریب همبستگی پیرسون در جدول ۱ نشان می‌دهد که بین فرزند پروری مثبت و درگیری با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد ($P < 0.01$). اما بین نظارت ضعیف، نظم و انضباط ناپایدار، تنبیه بدنی با تاب‌آوری تحصیلی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد ($P < 0.01$).
- ۶-۲- آزمون همبستگی بین مسئولیت‌پذیری با تاب‌آوری تحصیلی

جدول شماره ۲. ماتریس همبستگی پیرسون بین مسئولیت‌پذیری با تاب‌آوری تحصیلی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
خود مدیریتی	۱							
نظم‌پذیری	۰/۸۱**	۱						
قانونمندی	۰/۸۲**	۰/۸۰**	۱					
امانت‌داری	۰/۷۳**	۰/۷۲**	۰/۸۲**	۱				
سازمان‌یافتگی	۰/۸۹**	۰/۸۳**	۰/۷۸**	۰/۶۶**	۱			
پیشرفت‌گرایی	۰/۷۳**	۰/۷۱**	۰/۷۹**	۰/۶۶**	۰/۸۰**	۱		
مسئولیت‌پذیری	۰/۸۱**	۰/۷۷**	۰/۷۶**	۰/۶۴**	۰/۷۳**	۰/۷۰**	۱	
تاب‌آوری تحصیلی	۰/۲۳**	۰/۲۱**	۰/۲۶**	۰/۲۲**	۰/۲۲**	۰/۲۵**	۰/۲۶**	۱

* $P < 0.05$. ** $P < 0.01$.

۳-۶-آزمون همبستگی بین سواد تربیتی با مسئولیت‌پذیری

نتایج ضریب همبستگی پیرسون در جدول ۲ نشان می‌دهد که بین مسئولیت‌پذیری و ابعاد آن با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد ($p < 0.01$).

جدول شماره ۳. ماتریس همبستگی پیرسون بین سواد تربیتی با مسئولیت‌پذیری

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
فرزند پروری مثبت	۱					
نظارت ضعیف	-0.175^{**}	۱				
نظم و انضباط ناپایدار	-0.168^{**}	0.166^{**}	۱			
تنبیه بدنی	-0.185^{**}	0.191^{**}	0.187^{**}	۱		
درگیری	0.179^{**}	-0.175^{**}	-0.183^{**}	-0.186^{**}	۱	
مسئولیت‌پذیری	0.37^{**}	-0.38^{**}	-0.35^{**}	-0.34^{**}	0.38^{**}	۱

. $P < 0.05$ * . $P < 0.01$ **

۴-۶-آزمون همبستگی بین سواد تربیتی با پیشرفت تحصیلی

نتایج ضریب همبستگی پیرسون در جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که بین فرزندپروری مثبت و درگیری با مسئولیت‌پذیری رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد ($p < 0.01$).

جدول شماره ۴. ماتریس همبستگی پیرسون بین سواد تربیتی با پیشرفت تحصیلی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
فرزند پروری مثبت	۱					
نظارت ضعیف	**	۱				
نظم و انضباط ناپایدار	-0.175	**	۱			
تنبیه بدنی	-0.168	0.166	**	۱		
درگیری	-0.185	0.191	0.187	**	۱	
پیشرفت تحصیلی	0.179	-0.175	-0.183	-0.186	**	۱
	0.33	-0.22	-0.30	-0.28	0.31	**

. $P < 0.05$ * . $P < 0.01$ **

پیشرفت تحصیلی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد ($p < 0.01$).

۵-۶-آزمون همبستگی بین مسئولیت‌پذیری با پیشرفت تحصیلی

نتایج ضریب همبستگی پیرسون در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که بین فرزند پروری مثبت و درگیری با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد ($p < 0.01$). اما بین نظارت ضعیف، نظم و انضباط ناپایدار، تنبیه بدنی با

جدول شماره ۵. ماتریس همبستگی پیرسون بین مسئولیت‌پذیری با پیشرفت تحصیلی

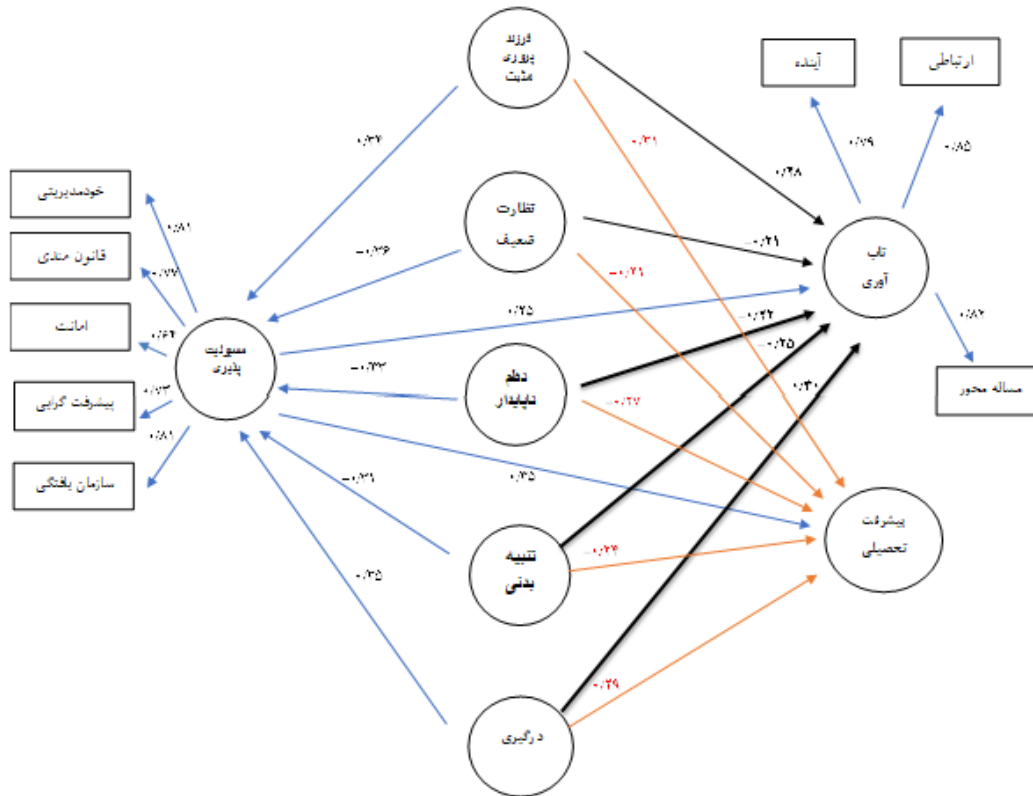
متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
خود مدیریتی	۱							
نظم‌پذیری	۰/۸۱**	۱						
قانونمندی	۰/۸۲**	۰/۸۰**	۱					
امانت‌داری	۰/۷۳**	۰/۷۳**	۰/۸۲**	۱				
سازمان‌یافتگی	۰/۸۹**	۰/۸۳**	۰/۷۸**	۰/۶۶**	۱			
پیشرفت‌گرایی	۰/۷۳**	۰/۷۱**	۰/۷۹**	۰/۶۶**	۰/۸۰**	۱		
نمره کلی پرسشنامه مسئولیت‌پذیری	۰/۸۱**	۰/۷۷**	۰/۷۶**	۰/۶۴**	۰/۷۳**	۰/۷۰**	۱	
پیشرفت تحصیلی	۰/۳۵**	۰/۳۲**	۰/۳۷**	۰/۲۴**	۰/۳۰**	۰/۳۸**	۰/۳۹**	۱

. * $p < 0.05$. ** $p < 0.01$

۷- مدل ساختاری برازش پژوهش

در این بخش ابتدا مدل ساختاری برازش شده در دو حالت ضرایب استاندارد و ضرایب t گزارش شده است.

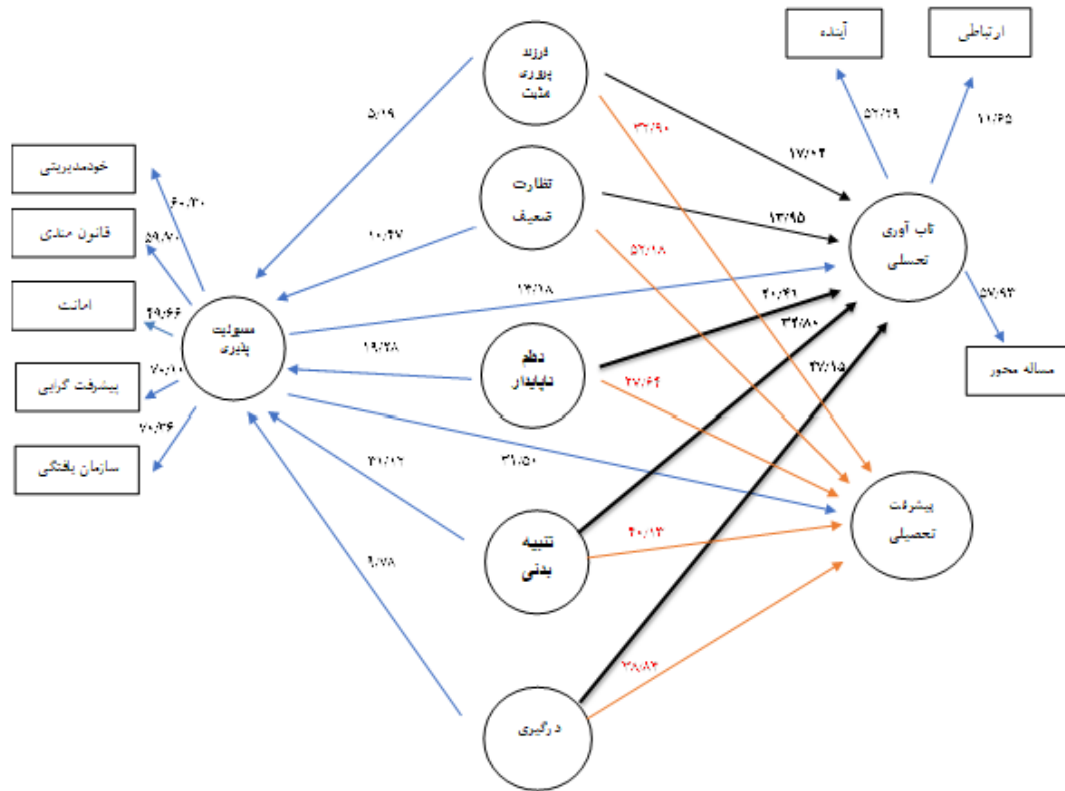
نتایج ضریب همبستگی پیرسون در جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که بین مسئولیت‌پذیری و ابعاد آن با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد ($p < 0.01$).

شکل ۲. مدل برازش شده پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی بر اساس سواد تربیتی با میانجی‌گری مسئولیت‌پذیری در حالت ضرایب استاندارد

تاب‌آوری تحصیلی ۰/۲۵ می‌باشد. رابطه تاب‌آوری تحصیلی با فرزند پروری مثبت ۰/۲۸، با نظارت ۰/۲۱-، با انضباط ناپایدار ۰/۲۲-، با تنبیه ۰/۲۵- و با درگیری ۰/۳۰ است.

همانطور که در شکل شماره ۲ مشخص است رابطه مسئولیت‌پذیری با فرزندپروری مثبت ۰/۳۴، با نظارت ضعیف ۰/۳۶-، با انضباط ناپایدار ۰/۳۳-، با تنبیه بدنی ۰/۳۱- و با درگیری ۰/۳۵ می‌باشد. رابطه مسئولیت‌پذیری با

شکل ۳. مدل برازش‌شده پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس سواد تربیتی با میانجی‌گری مسئولیت‌پذیری در حالت ضرایب t

۸- بحث و نتیجه‌گیری

مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بر تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان کرج اثر مستقیم دارد و معنادار می‌باشد بنابراین فرض پژوهش تأیید می‌گردد. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های مهسا بسامی، حسن امیری (۱۴۰۲) گاستلو، و همکاران (۲۰۱۴) همسو می‌باشد. مسئولیت‌پذیری به معنی توانایی پاسخ دادن و به مفهوم تصمیم‌گیری‌های مناسب و مؤثر است. و اثر مستقیم ممکن است به این دلیل باشد که والدین و معلمان الگوی

همانطور که در شکل ۲-۴ مشخص است رابطه مسئولیت‌پذیری با فرزندپروری مثبت ۵/۱۹ با نظارت ضعیف ۱۰/۴۷ با انضباط ناپایدار ۱۹/۲۸، با تنبیه بدنی ۱۲/۳۱ و با درگیری ۹/۷۸ می‌باشد. رابطه مسئولیت‌پذیری با تاب‌آوری ۱۴/۱۸ می‌باشد. رابطه تاب‌آوری با فرزندپروری مثبت ۱۷/۰۲، با نظارت ۱۳/۹۵ با انضباط ناپایدار ۲۰/۴۱- با تنبیه ۳۲/۸۰ و با درگیری ۲۷/۱۵ است.

1. guastello, &. et al

ناپایدار، تنبیه بدنی و درگیری به صورت منفی مسئولیت‌پذیری را تبیین کنند؛ این فرضیه پژوهش هم تأیید می‌گردد. نتیجه این فرضیه با پژوهش‌های دودمان (1397) شیخ الاسلامی و برزو (۱۳۹۴). دیدار (۱۳۹۲). گاستلو^۱، و همکاران (۲۰۱۴) کوهن^۲ و کرنس (۲۰۱۸)، همسو است و با یافته مهرافزار (۱۳۷۸) مغایر است. بنابراین دانش‌آموزانی که مسئولیت‌پذیر هستند، به گونه‌ای سازگارتر عمل می‌کنند و به وظایفی که به وی محول شده، درست انجام می‌دهند و قادر هستند رفتارهای مختلف و مناسبی در موقعیت‌های مختلف داشته باشند.

مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در پیش‌بینی تاب‌آوری دانش‌آموزان بر اساس سواد تربیتی والدین نقش میانجی دارد. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد اثر غیرمستقیم مسئولیت‌پذیری در پیش‌بینی تاب‌آوری بر اساس سواد تربیتی معنادار است. بنابر این فرض پژوهش تأیید می‌گردد. البیس مسئولیت‌پذیری را معادل با منطقی بودن و معقول زندگی کردن می‌داند (شولتز، ترجمه خوشدل، ۱۳۸۸). اینکه سواد تربیتی والدین با میانجی‌گری مسئولیت‌پذیری بر تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر غیرمستقیم ندارد. ممکن است به این دلیل باشد که والدین و معلمان الگوی مناسبی برای مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان باشند اما برای تاب‌آوری الگوی مناسبی نباشند. چون معمولاً کودکان و نوجوانان، رفتارهای والدین از جمله تاب‌آوری را در موقعیت‌ها و شرایط مختلف مشاهده، یادگیری و الگوگیری می‌کنند.

۹- محدودیت‌های پژوهش

- اولین و بزرگترین محدودیت در این پژوهش، محدودیت زمانی است که بخاطر آن نمی‌توانیم همه عوامل تاثیرگذار بر عوامل پژوهش را شناسایی کنیم.
- در دومین محدودیت باید به نحوه پاسخگویی افراد پرداخت که ممکن است تعدادی از پاسخگویان به برخی از سوالات را با دقت پر نکنند. (خود ابرازی بودن سوالات پرسشنامه).

مناسبی برای مسئولیت‌پذیری باشند. و دانش‌آموزان در موقعیت‌های مختلف آن را در رفتارهای والدین خود مشاهده نموده‌اند.

اثر مستقیم مسئولیت‌پذیری بر پیشرفت تحصیلی معنادار است، بدین معنا که مسئولیت‌پذیری به طور مثبت واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کند، بنابر این فرض پژوهش تأیید می‌گردد. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های طباطبایی، و همکاران (۱۳۹۱) همسو می‌باشد. مسئولیت‌پذیری از درون فرد سرچشمه می‌گیرد. فردی که مسئولیت‌کاری را بر عهده می‌گیرد، توافق می‌نماید که یک سری فعالیت‌ها و کارها را انجام دهد و یا بر انجام این کارها توسط دیگران نظارت داشته باشد (روح‌الهی، ۱۳۸۹). بنابراین چون مسئولیت‌پذیر بودن، آموختنی است و دانش‌آموزان بصورت‌های مختلف آن را می‌آموزند. دانش‌آموزانی که مسئولیت‌پذیر هستند، به گونه‌ای سازگارتر عمل می‌کنند و به وظایفی که به وی محول شده، از جمله وظایف مربوط به تحصیل را درست انجام می‌دهند که این امر منجر به پیشرفت تحصیلی آنان می‌شود.

سواد تربیتی والدین بر تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان کرج اثر مستقیم دارد و معنادار است. بدین معنا که در بین ابعاد سواد تربیتی، فرزند پروری مثبت می‌تواند تاب‌آوری تحصیلی را به طور مثبت و نظارت ضعیف، نظم و انضباط ناپایدار، تنبیه بدنی و درگیری به صورت منفی تاب‌آوری تحصیلی را تبیین کنند بنابر این فرضیه پژوهش هم تأیید می‌گردد. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های خرمایی، و همکاران (۱۳۹۴)، فاتحی پیکانی، و همکاران (۱۳۹۹)، قره داغی قهرمانلو (۱۳۹۱) همسو است. در نتیجه می‌توان گفت چون مولفه‌های سواد تربیتی والدین، فرایند شناختی و فرا شناختی هستند، آموزش سواد تربیتی والدین توانسته تاثیر مستقیم بر بهبود و افزایش تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان شود. همچنین دانش‌آموزانی که تاب‌آوری تحصیلی دارند، به گونه‌ای سازگارتر عمل می‌کنند. سواد تربیتی والدین بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان کرج اثر مستقیم دارد. و معنادار است بدین معنا که در بین ابعاد سواد تربیتی، فرزند پروری مثبت می‌تواند به طور مثبت و نظارت ضعیف، نظم و انضباط

1. guastello, & et al.
2. koehn & kerns

به شرکت در چنین دوره‌هایی به دلیل اثرات مثبت آن مد نظر قرار گیرد.

در آموزش و پرورش از برخی از روش‌های افزایش مسئولیت‌پذیری از جمله روش‌های مسئولیت‌پذیری مبتنی بر خود برای آموزش به دانش‌آموزان برای انجام کارهای تحصیلی و آموزشی استفاده شود.

• جامعه آماری پژوهش گروه خاصی از جامعه دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه دولتی شهر کرج بودند، که امکان تعمیم نتایج به جمعیت‌های دیگر را با احتیاط مواجه می‌کند.

• از مهمترین محدودیت‌های این پژوهش، عدم امکان کنترل متغیرهای مانند وضعیت اقتصادی و اجتماعی والدین، ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روانی والدین وجود داشت.

۱۰- پیشنهادات

منابع

فرزندپروری مثبت بر والدگری مؤثر، کیفیت رابطه والد-فرزندی در مادران دارای نوجوان. مجله علوم روانشناختی/دوره بیستم/شماره ۹۸/ ص ۱۹۷-۱۸۵.

۸. خرمائی، فرهاد؛ اکبری، عباس؛ صدری، مصطفی و نیرومند، حسین(۱۳۹۴). پیش بینی شادکامی بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با واسطه‌گری تاب‌آوری در دانش‌آموزان. مجله مطالعات روانشناسی تربیتی- 63, 12(21), 82.

۹. درتاج، فریبرز؛ لک‌پور، الهام و بهلولی، علی(۱۳۹۲). بررسی میزان تأثیرمدارس هوشمند استان لرستان بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه. مجله فناوری آموزش، ۸(۲): ۱۳۳-۱۴۱.

۱۰. دلیرناصر، نرگس و حسینی نسب، سید داود(۱۳۹۴). "بررسی مقایسه‌ای پیشرفت تحصیلی و انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان ابتدایی مدارس عادی و هوشمند شهر تبریز". آموزش و ارزشیابی، ۸(۲۹)، ۳۱-۴۲.

۱۱. دودمان، پروانه (۱۳۹۷). رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهرستان مهر. مجله دانشگاه علوم پزشکی قم، 12(4)- 51-60.

۱۲. دیدار، مریم(۱۳۹۲). بررسی رابطه‌ی بین سبک‌های فرزندپروری والدین با عزت نفس و مسئولیت‌پذیری نوجوانان

۱. احدی، حسن. (۱۳۸۱). روانشناسی رشد، تهران: پردیس.
۲. بسامی، مهسا، امیری، حسن(۱۴۰۲). پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان بر اساس شیوه‌های تربیتی والدین و پیشرفت تحصیلی آنان. پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، 6(61), ۱۶.
۳. بشارت، محمدعلی؛ عزیزی، کوروش و پورشریفی، حمید(۱۳۹۰). رابطه سبک‌های فرزندپروری والدین با کمال‌گرایی فرزندان در ۳ نمونه‌ای از خانواده‌های ایرانی. خانواده پژوهی، ۷(۲۶)، ۱۴۵-۱۶۰.
۴. ال. ال. ای. (۱۳۸۵). روان‌شناسی رشد (از نوجوانی تا پایان زندگی). ترجمه سیدمحمدی، یحیی. تهران، نشر ارسباران، چاپ ششم.

۵. بیرامی، منصور، کریمی نژاد، کلثوم و موحدی، یزدان(۱۳۹۳). رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین و مسئولیت‌پذیری نوجوان. اولین کنگره ملی روای خانواده گامی در ترسیم الگوی مطلوب خانواده. اهواز.

۶. پروچاسکا، جیم؛ نورکراس، جان. سی(۱۴۰۱)، نظریه‌های روان‌درمانی، ترجمه یحیی سید محمدی، چاپ تهران: انتشارات روان.

۷. حاج خدادادی، داود؛ اعتمادی، عذرا؛ عابدی، محمدرضا و جزایری، رضوان السادات(۱۴۰۰). اثربخشی برنامه

پیشنهاد می‌شود دوره‌های آموزش مهارت‌های فرزندپروری در مراکز آموزشی برای والدین برگزار شود و تشویق والدین

آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی . پایان نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم تهران.

۲۱. ناصرین، الهام (۱۳۹۴). نقش خانواده و مدرسه در تربیت دانش آموزان. کنفرانس ملی روانشناسی و علوم تربیتی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد شادگان. اسفند ۱۳۹۴.

۲۲. هوشنگی شایان، سارا و سالاری فر، محمدرضا. (۱۴۰۲). پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس کارکردهای سبک تفکر و سبک‌های تربیتی والدین با میانجی‌گری مسئولیت‌پذیری دانش آموزان. رویش روان‌شناسی، ۱۲ (۳): ۱۱۹-۱۳۰.

۲۳. یآوری رامشه، محبوبه و اسماعیلی، مریم. (۱۳۹۳). اثر بخشی آموزش مؤلفه‌های تاب‌آوری بر روابط بین فردی دانش‌آموزان دختر پایه هشتم شهر اصفهان. دومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم رفتاری.

24. Alva SA. Academic Invulnerability Among Mexican- American Students: The Importance of Protective Resources and Appraisals. *Hispanic J Behav Sci.* 1991;13(1):18-34. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 377 366)

25. Aulak, D. S., Quinn, B., & Wilson, N. (2016). Student burnout. *British dental journal*, 220(5), 219-220

26. Barbara M, Richard R, Julie M, Robert G, Haward M. (2014). Conduct disorder and oppositional defiant disorder in national sample: Developmental epidemiology. *J Child Psychol Psychiatry*; 45: 609-21

27. Cabrera N, Padilla A. Entering and succeeding in the culture of college. *J Behav Sci.* 2013;26(2):152-7.

28. Curry, D., Reeves, E., & McIntyre, C. J. (2016). Connecting schools and families: Understanding the influence of home literacy practices. *Texas Journal of Literacy Education*, 4(2), 69-77 Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1121638.pdf>

29. Daniel T. L. Shek and Diya Dou, (2020). Perceived Parenting and Parent-Child Relational Qualities in Fathers and Mothers:

پایه اول. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.

۱۳. شیخ الاسلامی، راضیه و برزو، شیوا (۱۳۹۴). فرزندپروری و مسئولیت‌پذیری در نوجوانان: نقش واسطه‌گری سبک‌های پرورش‌دهی. روشها و مدل‌های شناختی، ۱۶(۱۹): ۹۷-۱۲۰.

۱۴. صادقی، رضا. (۱۳۹۰). ارتباط بین حمایت‌های اجتماعی والدین و وضعیت اجتماعی اقتصادی خانواده با گرایش به فعالیت ورزشی. چکیده مقالات اولین همایش ملی تفریحات ورزشی تهران.

۱۵. طباطبایی، نفیسه؛ طباطبایی، سید شهاب‌الدین؛ کاکایی، یزدان و محمدی، آریا علیرضا (۱۳۹۱). رابطه سبک‌های هویت و مسئولیت‌پذیری با پیشرفت تحصیلی نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر تهران. رفاه اجتماعی; ۱۲ (۴۴): ۴۲-۲۳.

۱۶. غریب‌زاده، رامین و معین‌کیا، مهدی. (۱۳۹۶). رابطه تاب‌آوری و سخت‌روئی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان با نقش میانجی‌گری شادکامی دانشجویان. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار سال یازدهم، شماره ۱، ۹۳-۸۱.

۱۷. فاتحی پیکانی، فرزانه و صالحی، اعظم. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش فرزندپروری مبتنی بر شفقت به والدین بر تنظیم شناختی هیجان و خودکارآمدی دانش‌آموزان دختر مبتلا به اضطراب اجتماعی. نشریه علمی زن و فرهنگ سال ۱۲، شماره ۴۵، پاییز صفحه ۵.

۱۸. قره‌داغی قهرمانلو، آسیه. (۱۳۹۱). بررسی رابطه کیفیت زندگی و سبک‌های فرزندپروری والدین با سطح تاب‌آوری و عملکرد تحصیلی فرزندان آنان در منطقه ۸ تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه الزهرا.

۱۹. کاویانی، زینب؛ حمید، نجمه و عنایی، میر صلاح‌الدین. (۱۳۹۳). تأثیر درمان شناختی رفتاری مذهب محور بر تاب‌آوری زوجین. دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، ۱۵(۳): ۳۴-۲۵.

۲۰. مهرافروز، حجت‌الله. (۱۳۷۸). بررسی رابطه نگرش نسبت به شیوه‌های فرزندپروری مادر (اقتدار منطقی، استبدادی، آزادگذار) با مکان کنترل و پیشرفت تحصیلی در دانش

PEMJ662, doi:10.5281/zenodo.7868554, ISSN 2822-4353

38. Koehn, A. J., & Kerns, K. A. (2018). Parent-child attachment: Meta-analysis of associations with parenting behaviors in middle childhood and adolescence. *Attachment & Human Development*, 20(4), pp. 378-405

39. Lynch, J., & Prins, E. (2023). Knowledge to Support Early Educators and Elementary School Teachers' Engagement in Family Literacy and Family Literacy Programs. *The Reading Teacher* · February 2023 DOI: 10.1002/trtr.2187. <https://www.researchgate.net/publication/368403382>

40. Mapp, K. (2016). Working with families and caregivers: Family engagement as a core element of effective practice. https://www.teachingworks.org/images/files/2016_AACTE_Karen_Mapp.pdf

41. Morrow, L. (2020). Literacy development in the early years: Helping children read and write (9th ed.). Pearson. Masten AS. Ordinary magic.(2001) Resilience processes in development. *Am Psychol*;56(3):22738. PMID: 11315249

42. Mastrotheodoros, S.; Van der Graaff, J.; Deković, M.; Meeus, W.H.J.; Branje, S.J.T. Coming closer in adolescence: Convergence in mother, father, and adolescent reports of parenting. *J. Res. Adolesc.* 2018, 29, 846–862.

43. McCoy, E, Cole, J. (2011). A Snapshot of Local Support for Literacy: 2010 survey. London: National Literacy Trust

44. Piazza, S., Rao, S., & Protacio, M. (2015). Converging recommendations for culturally re-sponsive literacy practices: Students with learning disabilities, English language learners, and socioculturally diverse learners. *International Journal of Multicultural Education*, 17(3), 1–20

Longitudinal Findings Based on Hong Kong Adolescents. *Int J Environ Res Public Health*. 2020 Jun; 17(11): 4083./Published online 2020 Jun 8. doi: 10.3390/ijerph17114083

30. Diader, Maryam. (2012). Investigating the relationship between parenting styles of parents and self-esteem and responsibility of first grade teenagers. Master's thesis. Islamic Azad University, Maroodasht branch

31. Dickinson, D., & Morse, A. (2019). Connecting through talk: Nurturing children's development with language. Brookes.

32. Dimitra, Tsela, Rosie Drosou Tsel, and Ignacio González López(2023). Relations between Parenting Style and Parenting Practices and Children's School Achievement *Soc. Sci.* 2023, 12, 5. <https://doi.org/10.3390/socsci12010005> .

33. Eduardo Aguirre-Dávila, Miguel Morales-Castillo & Manuel Moreno-Vásquez (2023) Parenting, autonomy and academic achievement in the adolescence, *Journal of Family Studies*, 29:1, 63-76,

34. Frick, P.J., Christian, R.C. & Wootton, J.M. (1999). Age trends in the association between parenting practices and conduct problems. *Behavior Modification*, 23, 106-128

35. Guastello, D. D. , Guastello, S. J. , & Briggs, J. M. (2014) . Parenting style and generativity measured in college students and their parents. *Sage Open*, 4 (1) , 2158244013518053

36. Hwang E, Shin S. Characteristics of nursing students with high levels of academic resilience: A cross sectional study. *Nurse Education Today* 2018; 71: 54-59.

37. Junge B. Guillena*, Hazel Bliss G. Mendiodia, Camilo E. Baldonado(2023). The Influence of Parenting Style, Involvement, and Self-Efficacy on Intermediate Learners' Motivation. *Psych Educ*, 2023, 8: 414-425, Document ID:2023

Assessment. Services conducted a survey for families who have children attending TVDSB schools.

47. <https://zam.kowsarblog.ir/%D9%86%D9A7%D> %

45. Simpande, A. (2019, September 9). Literacy and Lifelong Learning: The Home Literacy Environment and the University Literacy Environment. [Conference Paper Presentation]. National Literacy Symposium, Ministry of General Education, Ndola, Zambia.

۴۶. گزارش نظرسنجی (۲۰۱۸). برگرفته از

<https://www.tvdsb.ca/en/parents/resources/Documents/PERC/FINAL-REPORT-May-30-2018.pdf>. / TVDSB's Research and

